

Zuivelfabriek Metslawier 1888 – 1926

Uit *Erf en Wereld*¹ blz. 95, 122, 144, 172, 194 en 289

95) ca. 1888

Enkele vooruitstrevende boeren uit Metslawier, Ee en Morra overlegden wat hun in dezen te doen stond. Zij bespraken hun plan, om in het Noorden een zuivelfabriek te stichten, met Jouke Swart te Klooster-Anjum; deze zegde hun zijn volledige steun toe en verklaarde zich gaarne bereid een tweetal jongelieden uit de Don-geradelen tijdelijk bij zich in huis te nemen en hen op te leiden in het zuivelvak. Deze eerste bespreking had tot gevolg, dat Marten Gerrits Nammensma, een der samenwerkende boeren uit Metslawier, zijn stiefkin-deren Neeltje en Ealse Kingma naar Klooster-Anjum zond om er praktische kennis op te doen.

Onderwijl waren de initiatiefnemers de boer opgegaan om medestanders te winnen. Reeds op 10 april 1888 kon de vereniging Coöperatieve Stoomzuivelfabriek «De Reidswal» onder *Metslawier* worden opgericht. In de maand mei daaraanvolgend werd de nieuwe fabriek in werking gesteld. Voor deze min of meer feestelijke aangelegenheid hadden de oprichters Jouke Swart uitgenodigd, die ook deze keer bereid was om zijn zuivelvrienden in het Noorden een plezier te doen; hij kwam, vergezeld van zijn vrouw, die zich in oudfriese dracht gestoken had - een attentie die door de gastheren ten zeerste op prijs werd gesteld. Onder het deskundig toezien van Swart vond de in werking stelling plaats.

Het bestuur van «De Reidswal» bestond uit: Folkert Easges Botma te Metslawier, voorzitter; Douwe Eelkes Meindersma te Ee, secretaris; Gerrit Easges Botma te Morra, penningmeester. Als directeur trad Ealse Kingma op; als botermakers fungeerden de echtelieden Gerrit Hooghiem en Siebrigje Douma, voor welke laatste Neeltje Kingma gedurende een halfjaar de werkzaamheden waarnam, voor welke diensten zij zich door het bestuur met een... gouden armband zag beloond.

144) - 1894

Inmiddels was een der eerste coöperatieve zuivelfabrieken, de Reidswal te Metslawier, met een fiasco geëindigd en in speculatieve handen overgegaan. Er zouden meer volgen.

193)De particulieren verdedigden met hand en tand hun stellingen in de Noordhoek der provincie. Telkens echter kwam het viertal coöperatoren in hun wingewest, dat een tweetal coöperaties had uitgestoten, opdagen. Te Metslawier vond tenslotte de beslissende vergadering plaats.....

De zaal was tot in de hoeken bezet met aandachtige toehoorders. Het ging er op of er onder. Dagelijks werden de aanwezige veehouders, die tot coöperatie neigden, overstroomd met circulaire. De speculaties van Helder (Dokkum) en Swart (Metslawier) bedreigden de leden der coöperatie met inhouding van 15 cent per 100 kilogram melk, terwijl de slimme Scholten, die de coöperatieve fabriek te Anjum had gekocht, hen trachtte te verlokken met de toezegging, dat hij bij vrijwillige uittreding voor de betrokken leden de boete zou betalen...

¹ *Erf en Wereld* door J. P. Wiersma 1959

Zuiveljaarboeken '26 / '30

Hier is zuivelfabriek - "De Onderneming"- onderdeel van NV. Lijempf te Leeuwarden.
De productie in '26 is boter en kaas in '30 alleen boter,
In '30 is T. De Boer directeur.

Leeuwarder Courant 1888-03-05

AANBESTEDING

wegens het bouwen van eene **STOOM-ZUIVELFABRIEK** met **WOONHUIS** enz. te Metslawier.

Bestekken zijn van af Maandag 5 Maart a.s. te bekomen bij A. SCHAAFSMA te **Dockum** à f0 75.

Aanwijzing zal geschieden op Donderdag 8 Maart e.k., des namiddags 2 uur.

Bestek en teekening liggen ter inzage bij AGE v. D. WAGEN op den Reidswal.

Briefjes in te leveren op Zaterdag 10 Maart e k., ten huize van D. BOOIJENGA, Architect te Metslawier, des namiddags vóór 5 uu:.

Leeuwarder Courant-1888-06-21

— De statuten der **coöperatieve stoom-zuivelfabriek** de Reidswal te Metslawier zijn in de *Staats-Courant* van heden opgenomen.

Leeuwarder Courant 1895-09-10

Publieke Verkoop
van de Stoomzuielfabriek „DE REIDSWAL
onder METSLAWIER.

J. FEENSTRA, Notaris te Metslawier, zal op Donderdag den 12 September 1895, 's nam. 4 uur, ten huize van H. Poppes te Metslawier, provisioneel presentereeren te verkoopen, *wegens ontbinding der Vereeniging:*

Eene in 1888 nieuw gestichte **STOOM-ZUIVELFABRIEK „de Reidswal”, met** Woning, Kantoor en Keuken, afzonderlijk staand **KAASPAKHUIS met IJSPAKHUIS**, flinke **KNECHTSWONING**, plek **Tuingrond** en **Erve c. a.**, zeer gunstig staande en gelegen aan den Grintweg nabij de Vaart op den Reidswal onder Metslawier, kad. groot 21 are 80 centiare.

Al de tot de Fabriek behorende Machineriën zijn in den koop begrepen, terwijl de losse Goederen en Gereedschappen moeten worden overgenomen voor f 800.

Aanvaarding 12 November 1895. Betaling koopsom 12 Mei 1896.

Condiënen te vernemen en inlichtingen te bekomen ten kantore van den Notaris.

Leeuwarder Courant 1896-06-08

Gevraagd, om dadelijk in dienst te treden, aan de **STOOM-ZUIVELFABRIEK DE ONDERNEMING** te Metslawier, een bekwaam **BOTERMAKER**, liefst vrijgezel. Zondags wordt niet gewerkt.

Leeuwarder Courant 1897-02-12

Oostdongeradeel, 10 Febr. In de gisteren te Metslawier gehouden vergadering van de leden der afd. Oostdongeradeel der Fr. Mij. van Landbouw en Veeteelt werd onder meer besloten, om evenals in vorige jaren, ook nu weder in het a.s. voorjaar eene keuring van stieren te houden; verder om op de gewone manier over te gaan tot den aankoop van kunstmest en klaverzaad. Nog wenschten onderscheidene leden deel te nemen aan den aankoop van origineele Probsteier haver en Engelsche schokkers.

Naar aanleiding van eene vraag uit de vraagbus omtrent de wijze waarop men melk aan eene fabriek behoort te leveren, ontspon zich eene drukke discussie. Het resultaat der bespreking was, dat er eene commissie van drie personen werd benoemd om met den directeur der **zuivelfabriek**, met wien vele leden tot Maart gecontracteerd hebben, de nieuwe door hen gestelde voorwaarden nader te overwegen.

Leeuwarder Courant 1906-04-30

GEVRAAGD

aan de Zuivelfabriek te Metslawier een **WERKMAN**, leeftijd 20 a 30 jaar; bekendheid met kaasmaken strekt tot aanbeveling.

Aanbieding Marssumerstraatweg 3, Leeuwarden, morgens voor elf of middags na drie uur.

Leeuwarder Courant 1907-03-30

Gevraagd aan de zuivelfabriek te Metslawier een **MELKONTVANGER**. Goed kunnende schrijven en rekenen is vereischte en bekendheid met melkonderzoek strekt tot aanbeveling. Gegadigden gelieven zich hiervoor persoonlijk, onder overlegging van goede getuigschriften, te vervoegen op Dinsdag 2 April, Marssumerstraatweg X 8, Leeuwarden.

Leeuwarder Courant 1908-02-08

Gevraagd aan de zuivelfabriek „de Onderneming” te Metslawier een gediplomeerd of geëxamineerd **CONTROLEUR**, tegen een salaris van f 520 per jaar.

Aanbiedingen worden ingewacht vóór of op 15 Februari bij J. J. SWART, Marssumerweg X 8, Leeuwarden.

Leeuwarder Courant 1910-02-19

O o s t d o n g e r a d e e l, 17 Febr.
Raadszitting

Op het verzoek van de naaml. vennootschap Swart's **Zuivelfabrieken**, om intercommunale telefonische aansluiting voor haar stoomzuivelfabriek te Metslawier, werd geen beslissing genomen, in afwachting van het kostenbedrag voor de spreekcel te Anjum.

Vastgesteld werd het primitief kohier van den hoofdelijken omslag over 1910, met een eindcijfer van f 23,650, omvattende 1186 belastingplichtigen.

In handen van den architect werd gesteld een adres van de Schippersvereniging te Dokkum, om in de vaart bij **Morra** en Bollingawier wisselplaatsen aan te brengen.

Leeuwarder Courant 1913-05-06

Laatste Berichten.

Coöp. Zuivelfabriek Metslawier.

In een nieuwe vergadering van belangstellenden in de oprichting eener coöperatieve zuivelfabriek te **Metslawier** is medegedeeld, dat de onderhandelingen tot aankoop van de fabriek „De Reidswal” waren afgesprongen. Daar het voor de oprichting benodigde aantal koeien op verre na niet voltekend was, is besloten, voorloopig het plan te laten varen.

Leeuwarder Courant 1914-01-09

Metslawier, 8 Jan. Onder leiding van den heer M. Dijkstra van Anjum vergaderden heden veehouders uit de omliggende dorpen bij Jaarsmaalhier, om zoo mogelijk te geraken tot een coöperatie op het gebied van zuivelbereiding.

Overgekomen waren drie bestuursleden van den Coöperatieven Bond van **Zuivelfabrieken**. Besloten is tot de oprichting van een coöperatieve vereeniging „De Dongeradeelen”. Staande de vergadering traden 27 personen toe. Met kracht zal gepropageerd worden. Men hoopt in den loop van 1914 of door aankoop van de hier bestaande speculatieve fabriek of door het stichten van een nieuwe klaar te komen.

Leeuwarder Courant 1914-04-06

Metslawier, 4 April. De coöperatieve vereeniging „Oostdongeradeel” heeft in hare vergadering van heden besloten tot het stichten van een nieuwe **zuivelfabriek**. Er is een commissie benoemd tot het zoeken van een geschikt terrein.

De coöperatie moet thans verzekerd zijn van 'de melk van duizend koeien. De gemeente Oostdongeradeel heeft reeds 3 speculatieve en 2 coöperatieve fabrieken. De concurrentie wordt dus wel groot op dit gebied.

Aanbesteding.

Het **BESTUUR** der coöperatieve **stoomzuivelfabriek** „de Dongeradeelen” wenscht op **Zaterdag 8 Aug 1914** aan te besteden:

**het bouwen van een
FABRIEK c. a. met
DIRECTEURSWONING
te Liessens.**

Aanwijzing volgens bestek.

Bestek met teekeningen à f 3 per stel op franco aanvraag te bekomen bij ondergetekenden vanaf **Woensdag 29 Juli 1914.**

Metslawier, 24 Juli 1914.

De bouwkw.,

Hoogspanningsnet

.....
De volgende zuivelfabrieken besloten tot aansluiting aan het electrisch net:

- coöperatieve zuivelfabriek te Langezwaag;
- coöperatieve zuivelfabriek te Terwispel;
- coöperatieve zuivelfabriek te Sexbierum;
- coöperatieve zuivelfabriek te Morra-Lioessens;
- de fabriek te Osingahuizen van de firma Lankhorst;
- de fabriek te Makkum van de firma Halbertsma;
- de fabriek te Metslawier van de **Lijempf.**

.....

Leeuwarder Courant 1928-04-10

AANBESTEDINGEN.

Den verbouw van de voormalige zuivelfabriek tot gemeentelijke noodslachtplaats te Reidswal onder Metslawier.

Inschrijvers:

J. Cuperus te Ee f 5800, J. A. Jousma te O. Nijkerk f 5665, A. Zijlstra te Anjum f 5625, H. Alberda te Morra f 5522, G. Steen te Anjum f 5495, gehrs. Ferwerda te Ee f 5494, gehr. Woustra te Lioessen f 5470, K. Tolsma te Morra f 5457, T. A. Faber te O. Nijkerk f 5410, A. T. Faber te Nieuwvier f 5394, A. Fokkema te Anjum f 5104, J. v. d. Zee te Metslawier f 4654.

Gunning aangehouden.

Leeuwarder Courant 1940-09-27

25 JAAR ZUIVELDIRECTEUR

D o k k u m, 27 September. Een dezer dagen wapperde van de fabriek der Lijempf aan den Hantumerweg de Friesche vlag ter eere van het 25-jarig ambtsjubileum van den directeur, den heer T. de Boer.

Onder groote belangstelling heeft de jubilaris zijn jubileum mogen herdenken. Het was n.l. op 18 September 1915 dat Zwart's **Zuivelfabriek** op den Reidswal onder Metslawier, waarvan de heer de Boer beheerder was, werd overgenomen door de Lijempf. Eenige jaren later werd deze fabriek gecombineerd met Anjum en de fabriek van den heer Helder te Dokkum; het bedrijf werd verplaatst naar Dokkum en het beheer aan den heer T. de Boer opgedragen. Het is onder zijn leiding geweest dat de fabriek zich heeft uitgebreid tot een der grootsten in den omtrek.

Het geheele personeel kwam 's morgens zijn gelukwensen aanbieden. Door den eersten botermaker, den heer K. van Dijk, werden de heer de Boer een wandelstok, een actetasch en een zilveren potlood aangeboden.

Vervolgens werden mevrouw de Boer bloemen aangeboden.

De directie uit Leeuwarden vereerde den jubilaris een rooktafel en een leeslamp, welke nog vergezeld ging van een bloemenhulde. Tevens werden bloemen aangeboden door collega's van den jubilaris, terwijl 'n commissie uit de leveranciers een Frieschen koek aanbood. Van verschillende andere medewerkers en vrienden kwamen nog gelukwensen en cadeaux binnen. Het Kritetoaniel te Dokkum, waarvan de heer de Boer leider is, stuurde o. a. een mand bloemen.

Met een gezelligen avond in intiemen kring werd deze feestdag besloten.

Tegelijk met den heer de Boer jubileerde de heer S. Sijsma, melkontvanger, die 25 jaar aan de fabriek der Lijempf was verbonden. De beheerder sprak 's morgens woorden van waardeering tot den jubilaris en bood hem namens de directie een enveloppe met inhoud aan. Ook het personeel bleef niet achterwege. De heer Sijsma kreeg een rooktafel aangeboden, waarbij tevens hartelijke gelukwensen werden uitgesproken.

„De Reidswâl“ werd in 1903 „De Onderneming“,

In 1927 volgde sluiting van de fabriek in Metslawier. Nu is het nog steeds een opslag- en noodslachtplaats van de gemeente Oostdongeradeel.

'De Reidswâl' al spoedig particulier bedrijf

(Van één onzer redacteuren)

Ook in het uiterste Noorden van Friesland zochten de boeren in het laatst van de vorige eeuw naar mogelijkheden om uit de malaise te komen. De tijden waren niet te best en in één van de dorpen in deze streek waren zelfs al acht boeren failliet gegaan. Algemeen was men van mening dat men zich gezamenlijk tegen deze malaise te weer zou moeten stellen. Immers men kon een grote zeepolder besturen, een zuivelcoöperatie zou dan ook tot de mogelijkheden moeten horen. De initiatieven in Warga waren voor hen het grote voorbeeld.

Het was in 1887 toen enkele vooruitstrevende boeren uit Metslawier, Ee en Morra het overleg openden. Ze wilden in het Noorden van Friesland

een **zuivelfabriek**. Eén van de initiatiefnemers was Marten Gerrit Nammensma, wiens stiefzoon Ealse Kingma later directeur werd van de fabriek. Met hulp van Jouke Swart, die een **zuivelfabriek** had in Klooster Anjum, kwamen de plannen tot ontwikkeling. Op 10 april 1888 werd de vereniging Coöperatieve Stoomzuivelfabriek „De Reidswâl” opgericht. Een maand later werd de fabriek al in werking gesteld.

Lang heeft het echter niet geduurd met de coöperatie. Al in 1894 ging „De Reidswâl” over in particuliere handen. De heer J. W. P. Charisius wordt dan als eigenaar genoemd. Het betekende het einde van een kleine coöperatie. Vijf jaar eerder was ook de coöperatie van Jouke Swart in Klooster Anjum al opgeheven. In een tijd waarin overal in Friesland en Drente zuivelcoöperaties werden gesticht naar het voorbeeld van Jouke Swart kon deze „boer-nifelder” het zelf niet bolwerken.

Jouke Swart gaf echter veel boeren een duw in de rug om de melk in coöperatief verband te verwerken. Hij was in Denemarken geweest, het land dat toentertijd ver voorop liep wat de zuivelverwerking betreft. In zijn fabriekje in Klooster Anjum, dat op 15

juli 1886 begon te draaien, had hij dan ook geen gebruik meer van paardekracht. Een stoommachine dreef een centrifuge en een Holsteinse karn aan.

De „boer-nifelder” legde zijn ziel in de fabriek te Klooster Anjum. Veel vond hij zelf uit. Hij had een duidelijk beeld voor ogen van de zuivelverwerking. Er waren volgens hem grote bezwaren tegen grote fabrieken. Het coöperatieve stelsel vond hij het enige geschikte. „Doch, het zal moeilijk zijn hiertoe alle veehouders, in een kleine kring woonachtig, te bewegen”, schreef de heer Swart in die tijd. Hij was samen met de initiatiefnemers in Warga het grote voorbeeld voor de coöperatiefgezinden in Friesland.

Klooster Anjum verdween al gauw van het zuivelpodium. Maar ook de fabriek in Metslawier moest de strijd staken. Ruim dertig jaar heeft „De Reidswâl” daarna nog als particuliere onderneming gedraaid. Van 1894 tot 1903 was deze **zuivelfabriek** in handen van de heer J. W. P. Charisius. Tot 1926 draaide de **zuivelfabriek** in Metslawier door Swart's **zuivelfabrieken**. „De Onderneming” voerde tot die tijd het bewind. Op 23 juni 1927 werd het fabrieksgebouw verkocht aan de gemeente Oostdongeradeel.

De voormalige **zuivelfabriek** heeft daarna voor deze gemeente dienst gedaan als opslagplaats. Materialen voor de dienst gemeentewerken van Oostdongeradeel hebben hier sinds de sluiting van „De Reidswâl” een onderdak. De ranke schoorsteenpijp is inmiddels afgebroken, maar de directeurswoning is behouden gebleven. De heer Bote Schregardus woont er en heeft bovendien een beheerderstaak over dit gemeentelijke complex. In het voormalige fabrieksgebouw is voorts een noodslachtplaats ondergebracht. Het zogenaamde ketelhuis is veranderd in een kadaverhok.